5 pilars de sostenibilitat procomú

Co-governança [1]

Versió: 1.0 - 1/2021
Llicència: Creative Commons Reconeixement Compartir Igual 3.0-es (CCBYSA)
Continguts elaborats per: femProcomuns SCCL i LabCoop SCCL
Autories: Pere Ribas, Guernica Facundo Vericat, David Gómez Fontanills, Mònica Garriga Miret
Aquest material formatiu és obra derivada d'altres continguts amb la mateixa llicència. Vegeu acreditació a la darrera pàgina.

Un **model de sostenibilitat** és una definició modelitzada de com funciona o es proposa que funcioni un projecte. Són elements clau: la proposta de valor – productes o serveis – què es fa, per a quins perfils d'usuari, com es mobilitzen recursos, el model organitzatiu i de finançament i altres elements orientats a la sostenibilitat del projecte.

El **model dels 5 pilars de sostenibilitat procomú** s'ha definit per treballar aquests aspectes en iniciatives i projectes que resolen necessitats o articulen les relacions socials en base a l'auto-organització, autoproducció, la col·laboració i autogestió col·lectives. Poden ser projectes d'autoproveïment de recursos i serveis, de la gestió col·lectiva de béns comuns, d'organització de les relacions socials o bé de producció col·laborativa de béns materials o immaterials que es posen en obert a disposició de qui els necessiti. En aquest material es tracta el **pilar de Co-governança**

Contingut ✔

Observem aspectes clau. Les eines societàries i els mecanismes disponibles per possibilitar la participació de la comunitat impulsora, executora i/o destinatària del projecte en la presa de decisions de manera horitzontal, democràtica i distribuïda. Veiem quines són les polítiques d'afiliació a un projecte, com es pot passar a ser membre de la comunitat o entitat; com s'aconsegueix mobilitzar els recursos necessaris i quins compromisos de retorn i rendibilitat hi ha i com es pot acordar i executar la distribució del valor generat entre les persones contribuïdores.

Conceptes clau

- eines societàries
- models jurídics
- gestió col·lectiva
- formes cooperatives
- cooperativisme obert
- cooperatives integrals
- distribució de poder
- distribució de valor
- transparència, consens

Introducció

Es poden diferenciar diverses concepcions del procomú. Per exemple, mentre els *ciberscholars* (com ara Benkler, Lessig o Rose) entenen el procomú digital com una condició d'accés lliure, on els participants poden accedir al recurs i al procés i interactuar sense dependre del permís dels altres, l'escola d'Elinor Ostrom entén el procomú en tant que sistema d'autogovern de la comunitat guiat per 8 principis. A la pràctica, ambdós apropaments es mesclen i vinculen entre ells, quan el programari i les llicències de contingut són obertes, la comunitat es pot independitzar i migrar a un altra infraestructura i s'empodera. En cas de conflicte, la possibilitat de rèplica força a la negociació i a la cerca de consensos. A *Libres, dignos, vivos: el poder subversivo de los comunes*, David Bollier i Silke Helfrich, aprofundeixen en la *relacionalitat* dels comuns, en els processos de governança que porten a l'existència dels comuns.

Per donar forma a aquesta co-governança es poden contemplar diverses fórmules societàries, fins i tot una combinació, que donin resposta a l'encaix jurídic que necessita cada projecte. Des de diferents tipus de cooperatives (de consum, serveis, treball, integrals...) a les associacions, que segueixen principis democràtics, basats en la participació activa de la comunitat. Així, la seva gestió és col·lectiva, i el seu gran marc d'autoregulació permet establir diferents nivells o cercles de participació i compromís.

5 pilars de sostenibilitat procomú

Co-governança [2] Referències

Lectures

- Un procomú que fa 20 anys: Wikipedia. https://fem-procomuns.coop/un-procomu-que-fa-20-anys-wikipedia/
- Principis i valors cooperatius (Aliança Cooperativa Internacional): https://www.ica.coop/es/cooperativas/identidad-alianza-cooperativa-internacional?_ga=2.168575521.1648005532.1611925275-1371958950.1607103548
- «El gobierno de los bienes comunes», Elinor Ostrom, CRIM-UNAM, Fondo de Cultura Económica (Sección de Obras de Economía Contemporánea) , ed. 2000 https://archive.org/details/ElinorOstromElGobiernoDeLosBienesComunes
- «Els 'nostres' patriarques», David Gómez Fontanills i Mònica Garriga Miret https://pangea.org/blog-pangea/els-nostres-patriarques/

Vídeos i podcasts

- Patterns for Decentralised Organising / Richard D. Barlett and Natalia Lombardo (en anglès) https://blog.p2pfoundation.net/patterns-for-decentralised-organising-richard-d-barlett-and-natalia-lombardo-intersection18/2019/05/04
- Podcast: Guifilab especial: presentació a la comunitat de la tesi doctoral sobre els recursos comunals de telecomunicacions https://xrcb.cat/ca/podcast/development-and-management-of-collective-network-and-cloud-computing-infrastructures-2/
- Vídeo: «Classes i tipus de cooperatives» per Pere Ribas (Programa Aracoop) https://www.youtube.com/watch?v=LrxDkbCZVcc&feature=youtu.be
- Elinor Ostrom en el forum «Recrusos naturales y migración», 2012 https://www.youtube.com/watch?v=YHsXqyvY06g

Casos d'exemple

- **Cercles.coop:** neix d'un treball col·laboratiu per esdevenir un projecte d'intercooperació. Dóna resposta a la digitalització dels processos participatius en les cooperatives i empreses o organitzacions de l'economia social i solidària (ESS). https://cercles.coop/
- **VanWoow:** cooperativa integral de treball i usuàries, amb sòcies col·laboradores, i sense ànim de lucre. Plataforma social i col·laborativa de turisme responsable i sostenible que dinamitza municipis contra la despoblació. https://vanwoow.es/ca/

Eines

- Manual d'Enspiral (en anglès) https://handbook.enspiral.com/
- Guia de cooperatives integrals: http://aracoop.coop/guiescoop/cooperativa-integral/
- Guia per impulsar la Governança Democràtica a les organitzacions del Tercer Sector Social http://laconfederacio.org/wp-content/uploads/2020/10/La-Confederacio-Guia-Govern-Democratica.pdf

Índex de continguts

Introducció

Quan parlem de governança ens referim a la manera de governar que es fonamenta en la interrelació de les persones i/o organismes encarregats de donar una direcció política, d'atorgar (-se) poder, és a dir, de prendre decisions.

La governança en un col·lectiu o una organització, és l'aplicació d'aquesta capacitat de governar de la mateixa comunitat vers els afers que li afecten, o dit d'altra manera, el sistema d'autogovern de la comunitat, col·lectiu o organització.

Qui pren decisions? (quines persones, hi ha diferents rols, diferents actors...?) Sobre què pren decisions? (aspectes estratègics, operatius, de co-producció, organitzatius...?) Com es prenen les decisions? (consensos, majories, factocràcia...) Quins condicionants hi ha en la presa de decisions? (jerarquies implícites, accés lliure/obert, espais, condicionants jurídics, societaris, organitzatius...). Tots aquests són aspectes que intentarem dilucidar en aquest pilar de la sostenibilitat del procomú.

En parlar de governança ens centrem en les relacions. De forma transversal estem posant al centre la participació de les persones involucrades en les iniciatives. Participar significa «prendre part» en alguna cosa, no només en la co-propietat, sinó també en la co-producció, prendre part en un debat, en una deliberació, en el finançament, en la planificació estratègica, etc. Formar part d'un projecte genera drets i obligacions que poden tenir diferent grau segons el rol que les persones tinguin en aquest.

Distribució del poder i la governança en el procomú

Es poden diferenciar **diverses concepcions del procomú**. **Els ciberscholars** (com ara Benkler, Lessig o Rose) entenen el procomú com **una condició d'accés lliure.** Els participants poden accedir al recurs i al procés i interactuar sense dependre del permís dels altres. Les llicències públiques de propietat del programari o del contingut resulten clau per assegurar el procomú des d'aquesta òptica. **L'escola d'Elinor Ostrom** entén el procomú en tant que **sistema de govern de la comunitat,** basat en l'autogovern, i amb unes característiques del recurs.
A la pràctica, hi ha present una mescla dels dos apropaments i es vinculen entre ells. **Que el progra-**

mari i les llicències de contingut siguin lliures no només és una condició d'accés. D'una banda, **determina la distribució de poder entre la comunitat** i la dependència respecte de la plataforma sobre la qual interactua (és a dir, els mitjans de producció). De l'altra, **crea les condicions per la "forkabilitat"**, és a dir, que la comunitat es pugui independitzar i migrar a un altra infraestructura, que no depengui del proveïdor de la plataforma. Posa a la comunitat en una posició de major poder, que quan la plataforma es basa en programari propietari i llicència propietària.
La diferència de "poder sobre" alguna cosa o sobre la comunitat o el "poder per a" és rellevant en aquest context. **En el model de governança procomú** no és que desaparegui el poder, sinó que es transforma i molts dels punts de poder se sostenen sobre condicions de llibertat, en què la posició de poder (administradors, proveïdor de plataforma etc) és atorgada en llibertat (les condicions estructurals permeten deixar de dependre d'aquesta posició de poder) i se sosté sobre la confiança per l'execució d'una activitat per la comunitat, en aquest sentit **és poder per a la comunitat més que poder sobre la comunitat**. Així trobem **modalitats de jerarquies voluntàries** en què es permet a una persona tindre una posició jeràrquica per la execució d'un rol, però la comunitat té condicions de llibertat per *de-sotmetre's* a aquest rol doncs li pot treure. Una figura en aquest sentit és la del **dictador benevolent**, que sol estar present a l'inici dels projectes. Generalment és el fundador que té molt de pes en el primer cicle de l'activitat impulsant el procés. Amb el temps i maduresa del procés aquesta figura pot anar desvestint-se de funcions i quedar-se en una figura més simbòlica, com és el cas del fundador de la Viquipèdia.
Però no sempre és necessari que es doni una jerarquia (amb una part de l'equip en una posició de poder sobre els altres) perquè es pugui desenvolupar un projecte, la perspectiva procomú, com exploren per exemple David Bollier i Silke Helfrich a *Libres, dignos, vivos: el poder subversivo de los comunes*, treballa la *relacionalitat* dels comuns, el procés de cultivar una visió, missió i valors compartits és el que dóna lloc a a l'existència dels comuns.

Quan ens centrem en plataformes, podem distingir diferents models en funció de la **manera en què es governa la plataforma**. Hi ha models en què **la plataforma és autogestionada per la comunitat**, de manera més informal, oberta i/o assembleària (en què qualsevol persona pot participar en la gestió de la plataforma). Hi ha casos en què s'estableixen **mecanismes formals de representació de la comunitat** (com el cas de la Viquipèdia en què la Fundació Viquimedia és propietària de la infraestructura de la plataforma i la comunitat pot triar la meitat de la junta de la fundació amb eleccions anuals). També hi ha **models híbrids**, basats en **empreses** on no hi ha cap representació de la comunitat però, en donar-se **condicions de forkabilitat**, l'empresa no té una posició de poder exclusiu sobre la comunitat; aquest és el cas de Wikihow. Per últim, hi ha el **model corporatiu** de grans corporacions, sota condicions de no forkabilitat en què la comunitat es troba "tancada" a la plataforma, sense mecanismes de participació, ni llibertat sobre el proveïdor de la plataforma. (Veure tesi per una presentació més extensa: Fuster Morell, M. (2010). Governance of online creation communities: Provision of infrastructure for the building of digital commons http://www.onlinecreation.info/outline_design).

Així doncs, la no dependència dels mitjans de producció, de la plataforma sobre la qual s'actua, incentiva valors com l'**honestedat, la transparència, la participació i la democràcia** en el govern de les iniciatives procomus. En cas d'aparició de conflicte, es força a una negociació i la cerca de consensos. El fet que part de la comunitat pugui migrar i refundar el projecte, genera paradoxalment l'efecte contrari: fomenta la cohesió i reforça els vincles de confiança. Quan considerem la **governança de l'economia col·laborativa de plataforma,** entesa com "el consum i la producció col·laboratives de capital i treball entre grups distribuïts que interactuen amb el suport d'una plataforma digital" (Fuster, M) és bo fer-ho des d'una visió holística, integrant els diversos punts de poder presents en el procés i analitzar la democratització (que afavoreixi principis com la llibertat, l'autogovern, l'obertura, etc.) amb què es gestionen.

Quan ens fixem en **la *relacionalitat dels comuns***, la perspectiva amb què ens fan fixar Bollier i Helfrich, veiem que la força dels projectes procomuns, a diferència dels projectes del mercat, rau en què es posa atenció en altres formes de valor, les relacions socials són més denses, el poder està distribuït, hi ha més coneixement col·lectiu, les responsabilitats se sobreposen. Els membres d'Enspiral han assajat maneres de trencar les jerarquies i han mirat de compartir els seus aprenentatges:

El Cas Enspiral

La Fundació Enspiral és una empresa benèfica copropietat dels Membres d'Enspiral
La van crear el 2012 amb el propòsit de treballar junts, en projectes transformadors de consultoria i desenvolupament de programari per facilitar a la gent que es pugui comunicar, de manera oberta, crear confiança i visibilitzar la feina feta. Expliquen que volien treballar de manera igualitària, sense caps, diuen que són anarquistes i que tenen aversió a les jerarquies i les normes imposades.
Estan formats per unes 150 persones, entre membres i contribuïdors. Comparteixen un projecte, una marca, un número d'identificació fiscal, un compte bancari, però treballen amb propòsits diferents organitzats en «pods» (beina de mongeta) de màxim 10 persones, molt properes, que parlen sovint, decideixen junts com es distribueixen els ingressos generats dins del pod i si aportaran o no ingressos generats a altres «pods» en els que participin. Es paguen de manera igualitària, més o menys en funció de la quantitat de diners que tinguin en el fons comú buffer. Treballar en grups petits els ha permès assolir el grau necessari de confiança i transparència per construir-se.
Són conscients, i ens fan ser conscients, que hem estat preparades tota la vida per treballar sota jerarquies (sovint sexistes i racistes), a casa, a l'escola, la universitat, les empreses, sempre estem sotmesos a algú que ens diu què hem de fer i tenim algú a qui dir-li què fer. «Desprogramar-nos» serà difícil
Han documentat de manera curosa els processos que han seguit en la seva construcció i els comparteixen en el seu handbook. Fer aquesta feina els ha portat a fer acompanyaments a equips que també experimenten amb l'organització descentralitzada arreu del món. Han identificat patrons, reptes freqüents i han remesclat l'experiència pròpia amb aprenentatges d'altres metodologies i n'han fet un manual de respostes pràctiques per adaptar al context local, on per exemple parlen de com ser inclusives sense passar tot el temps en reunions, com ocupar-se dels desequilibris de poder, o com prioritzar les tasques i a qui rendir comptes.

De manera molt resumida, la seva proposta gira entorn a 8 punts:
1. Per trencar la cultura de la jerarquia cal produir, intencionadament, la contracultura
Co-dissenyar una cultura que animi cadascuna de nosaltres a desenvolupar les nostres millors qualitats, fent-nos més generoses, respectuoses, confiades, valentes. Recordar que pertànyer és un super poder. El fet que cada una de vosaltres participi en aquesta edició de La Comunficadora la fa com és, diferent i única.
2. Stewardship per crear resiliència.
Distribuir sistemàticament el treball de cures i visibilitzar-lo
Per exemple preparar la sala, si hi fa fred o calor, l'ordinador, la presentació, la il·luminació, decoració, ei-

nes de col·laboració i deixar l'espai ordenat després (la versió online seria prendre apunts, endreçar-los, assegurar-se que a tothom li funciona l'àudio, o pot entrar a l'Àgora, té accés als documents, etc). Inclou treball emocional, com notar la tensió entre col·legues i mirar de resoldre'l. Només fent visible aquest treball es pot distribuir de manera sistemàtica i rotativa.
Exemples: https://handbook.enspiral.com/guides/stewarding
3. No confiar en el sentit comú i establir normes clares, parlar-ne i posar límits explícits
Normes = com fem les coses per aquí. Límits = el que no fem per aquí.
Els conflictes creixen quan la gent té diferents assumpcions no parlades (tothom
té un sentit comú diferent) per això cal fer explicites, «pronunciar», les normes en un diàleg obert, honest, autèntic, suau,
4. Parlem del poder, no deixem de fer-ho
No hi ha cap grup on el poder estigui distribuït igualment entre tots i la igualtat és un punt de brúixola per anar cap a una destinació. Hi ha desequilibris que poden ser bons, algú que s'ha guanyat la confiança, la reputació, però el que no és bo és quan no són explicitats, tothom n'ha de poder parlar. Qui el té? Com el guanyes?. Alguns rols atrauen poder, per exemple gerent, facilitador, portaveu, coordinador, director, la rotació augmenta les possibilitats de distribuir aquest poder.
5. Acordem com utilitzem la tecnologia
Fixeu-vos en la "trinitat de comunicacions digitals" relació síncrona (en temps real), asíncrona i estàtica. Depenent del vostre treball, necessitareu eines diferents. L'important és que tingueu un acord junts sobre quines eines són per a quina feina.
6. Prenem decisions de manera asíncrona
Prendre decisions només en reunions és car (pren molt de temps) exclou les persones que no poden assistir, i sovint dóna lloc a decisions precipitades. Desenvolupeu un hàbit de presa de decisions asíncron (discutiu a l'Àgora, cadascú en el seu moment) i deixeu les trobades presencials per la celebració.
7. Utilitzem el ritme per equilibrar la flexibilitat i l'enfocament
Les jerarquies estan dissenyades per gestionar fluxos de comunicació i decisió. Quan elimineu la jerarquia, heu de reemplaçar-la amb una estructura acordada i equilibrada.
Per exemple:

- Reunió diària a peu dret. cada membre de l'equip explica: Què ha fet des d'ahir, què farà avui, si té obstacles per arribar als objectius marcats i com el poden ajudar els altres.
- Sessions de treball col·lectives setmanals. Per exemple el dilluns treballem el pla financer, el dilluns següent avaluem com va anar la de la setmana passada i fem una nova sessió per exemple, per estendre els contactes en un sector determinat, el següent preparem junts la presentació del projecte.
- Planificacions trimestrals. Busquem acord en 3 o 4 objectius, que puguem mesurar, i que ens ajudin a cohesionar el projecte, i avançar tots cap a una mateixa direcció, per etapes. p.e. durant aquests tres mesos treballem per tenir preparada i executada l'estratègia d'internacionalització, tothom segueix fent la seva feina però la prioritat és aquest objectiu.
- Trobades anuals o bianuals de 3 o 4 dies, treballar en una visió comuna, treballar tensions complexes, passar-ho bé,...

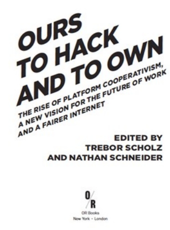
8. Generem patrons nous junts
No hi ha una estructura organitzativa que s'adapti a tots els equips, cal revisar-la sovint.

Cooperativisme de plataforma

El 2014 tant Trebor Scholz com Nathan Schneider van començar a escriure sobre el nou concepte de '**Cooperativisme de Plataforma**'

- 2015 Trebor Scholz "Platform cooperativism vs Sharing economy
- 2015 Trebor Scholz i Nathan Schneider "Ours to hack and to own"
- 2016 Trebor Scholz "Platform Cooperativism"

El cooperativisme de plataforma surt com a resposta a les externalitats de l’economia col·labo-rativa de tipus extractiu per tal de democratitzar la propietat i la governança de les plataformes de forma horitzontal, de la manera en què ho fan les cooperatives.
Proposa combinar:

- disseny tecnològic de plataforma com AirBNB
- model de propietat més democràtic com una cooperativa
- model d’activitat econòmica de distribució de beneficis entre els qui produeixen el valor

Tipologia de cooperatives de plataforma

Cal diferenciar les de propietat cooperativa de les de propietat pública o sindical

1. Plataformes d'intermediació laboral: com va ser Loconomics, cooperativa de freelancers, o Smart IB
2. Mercats de compravenda en línia (marketplace) de propietat cooperativa: com Fairmondo
3. Plataformes de propietat municipal: com MinuBnB o AllBnb (alternatives a Airbnb per nínxols específics de mercat)
4. Cooperatives de comunitats de productors-consumidors "prosumers" que generen i accedeixen a continguts en plataformes compartides (com Stocksy, cooperativa d'arxius fotogràfics propietat d'artistes)
5. Plataformes de treball recolzades per sindicats: diversos casos lligats als serveis de taxi (Vancouver)
6. Plataformes des de dins: vies d'organització i solidaritat entre usuaris i usuàries de plataformes corporatives
7. Plataformes com a protocols: modalitats de solidaritat descentralitzades a través de la compartició de protocols entre iguals.

Scholz esmenta **10 principis per al cooperativisme de plataforma** que entronquen amb els principis del cooperativisme (-els veurem més endavant-) i amb la defensa dels drets de les persones treballadores:

10 principis per al cooperativisme de plataforma

1. la propietat col·lectiva de la plataforma
2. el pagament decent i la seguretat de renda
3. la transparència i portabilitat de les dades
4. l'apreciació i el reconeixement de la valor generat
5. les decisions col·lectives en el treball
6. un marc legal protector
7. la protecció transferible dels treballadors i la cobertura de les prestacions socials
8. la protecció enfront de les conductes arbitràries en el sistema de rating
9. el rebuig a l'excessiva vigilància en el lloc de treball
10. el dret dels treballadors a desconnectar

Scholz també remarca la necessitat d'un ecosistema cooperatiu al voltant de les plataformes digitals.

Cooperativisme obert

Qüestiona el predomini del capital en l'economia del software lliure i va més enllà de la producció digital

2014 Josef Davis Coates, "Open Co-ops: Inspiration, Legal Structures & Tools"
2014 Commons Strategies Group, Michale Bawens, David Bollier, Pat Conaty

- Missió orientada al bé comú (social i ambiental) definida als estatuts
- Cooperatives que incloguin tots els actors implicats en la seva governança; que siguin socialment inclusives i actives en la incorporació de drets.
- Producció de béns comuns oberts, materials i immaterials
- Co-producció P2P (*peer to peer,* entre iguals) per reduir costos de producció entre cooperatives en xarxa articulades política i socialment a escala mundial

El cooperativisme obert, a més de proposar les **alternatives a la propietat** del cooperativisme de plataforma que esmenta Scholz, es basa en el moviment del P2P i el moviment cooperatiu orientat al procomú. Qüestiona el predomini del capital en l'àmbit del programari lliure i de codi obert, però també explora la forma en què les dades obertes, la gestió ecològica i la producció activa de comuns poden imbricar-se amb la tradició cooperativista i els valors de l'economia social i solidària.

Ann Marie Utratel i Stacco Troncoso exposen en l'article «Del cooperativismo de plataforma al cooperativismo abierto» quatre pautes del cooperativisme obert:

1. Les cooperatives obertes han d'estar regulades per un estatut intern orientat al bé comú, integrant les externalitats com a responsabilitat de l'activitat econòmica que realitzen, que contempli drets socials, protecció ambiental, desenvolupament comunitari...; més enllà de complir els 7 principis cooperatius.

2. Les cooperatives obertes han de tenir múltiples copartícips, permetent que el seu compromís social faci fluir la democràcia econòmica més enllà de la pròpia estructura societària de la cooperativa. Busca atorgar drets a totes les participants de la cadena de valor econòmic, no només a les sòcies cooperativistes, empoderant a una major quantitat de participants.

3. Les cooperatives obertes ha de coproduir activament la creació de béns comuns materials i immaterials. No s'enriqueixen unilateralment del procomú, sinó que l'intercanvi és recíproc, generant nous béns comuns i emprant llicències de reciprocitat. També han de tenir en compte que la producció orientada al procomú ha d'estar enfocada a la modularitat, la durabilitat, la personalització i l'ús eficient dels recursos.

4. Les cooperatives obertes necessiten una organització politicosocial d'escala mundial, encara que la producció sigui local. Seguint el principi de la intercooperació, han de dissenyar a nivell global i fabricar a nivell local generant economies resilients en termes d'abast, no d'escala.

Tant el cooperativisme obert com el de plataforma comparteixen els ideals i preocupacions ètiques per una economia més justa.

Eines societàries, models jurídics

Quan ens proposem cercar l'encaix jurídic per a una iniciativa del procomú ens podem preguntar sobre diferents elements que ens poden condicionar.

- Es tracta d'un projecte individual o col·lectiu?
- Tenim una finalitat lucrativa o no lucrativa?
- És una activitat d'interès general (un bé comú, una activitat orientada al servei comunitari) o bé persegueix un interès més particular?
- Tenim un patrimoni, un recurs, una eina per compartir?
- Vull treballar-hi? Rebre un producte/servei?
- El projecte requereix de grans recursos econòmics, d'aportacions de les persones promotores?
- Altres aspectes legals, fiscals, tràmits i obligacions documentals que ens condicionin?

A l'hora d'emprendre una iniciativa en hem de tenir en compte els factors principals que mouen el grup promotor que pot ser divers, que ens poden condicionar la fórmula societària a triar. Aquests poden ser:

Factor	Opcions
Autocupació	• Cooperativa de treball, autònom, SLL, SL…
Inversió	• SL, SA, Start-up…
Abastiment	• Cooperativa de consum, de serveis, d'habitatge…
Acció	• Xarxa, plataforma, moviment…
Associar un col·lectiu	• Associació, federació, coordinadora, club…
Gestió de patrimoni	• Fundació

Com veurem, es poden donar una combinació de factors que portin a la vegada a combinar fórmules jurídiques pròpiament o fórmules de governança. Aprofundim més en cadascun d'aquests factors:

- Autocupació: aquests projectes responen a les preguntes de «volem treballar-hi?», quan veiem que el projecte té la missió de posar uns mitjans per tal que les persones impulsores realitzin una activitat emprenedora, establint una relació contractual i laboral amb l'entitat. Es tracta d'activitats clarament econòmiques de prestació de serveis o venda de productes per a terceres persones.

    - Les fórmules per dur-ho a la pràctica poden ser les cooperatives de treball associat (o cooperatives que incorporin el factor treball), societats laborals, treballadores autònomes, o fins i tot petites societats mercantils (com les SL)

- Inversió: són projectes que persegueixen una finalitat lucrativa en la seva majoria, que requereixen d'inversions (inversors/es) que busquen una compensació per facilitar els mitjans productius. És a dir, el factor principal és l'aportació de capital, cercant a canvia una compensació per aquest. Són projectes assimilats a la idea de «negoci».
    - Les fórmules més corrents són les que predomina el factor capital, com en el cas de les societats mercantils (SL, SA...), com també les start-up sorgides d'altres societats.

- Abastiment col·lectiu i mancomunació de serveis: projectes que abasteixen de productes o serveis a un col·lectiu. Clarament tenen una activitat econòmica en el centre que facilita l'accés a serveis o productes per part d'una col·lectivitat, podent també ajudar a produir-los. Models de central de comptes, de distribució, d'abastiment, d'accés,etc., a habitatges, a productes, a serveis, a logística, a intangibles, etc.
    - Les formes col·lectives solen ser cooperatives (on el factor treball és inexistent o secundari), com les cooperatives de consumidores i usuàries, les de serveis, les d'habitatge, les de crèdit, les sanitàries, les d'ensenyament....

- Acció: quan les iniciatives responen a activisme, mobilitzacions socials més o menys puntuals, sense una massa social fixe ni amb compromís formalitzat. Són projectes generalment sense activitat econòmica, sense un servei/producte o contraprestació.
    - Solen ser fórmules poc rígides i fins i tot sense personalitat jurídica, com podries ser xarxes, plataformes, moviments.

- Associar un col·lectiu: a diferència dels projectes d'acció, en aquest bloc ens referim a aquelles entitats que tot i tenir una finalitat no lucrativa, generalment social, ambiental, cultural, esportiva, educativa solen associar un col·lectiu més o menys fix i de forma regular. No solen tenir activitat econòmica o, en tot cas, aquesta és secundària i supeditada a l'objecte social no lucratiu. Responen a un interès d'un col·lectiu, que pot ser un interès general (quan s'enfoca obert a la societat, entorn o comunitat) o bé un interès més particular d'un grup, col·lectiu o comunitat concreta.
    - Aquests projectes es formalitzen com a associacions, federacions, coordinadores, clubs esportius.

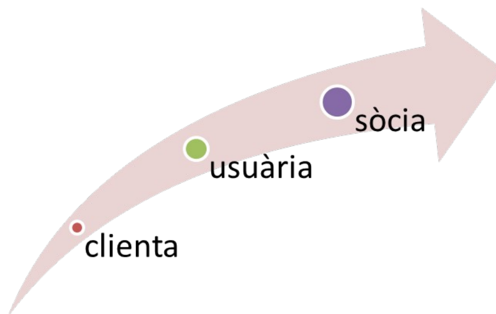
- Gestió de patrimoni: quan la voluntat de la iniciativa és posar un bé, recurs o eina a salvaguarda amb un objectiu no lucratiu; és a dir, custodiar un patrimoni posat a disposició per una finalitat no lucrativa, que sol ser també social, ambiental, cultural, artística, etc. La voluntat no és doncs fer una activitat pròpiament econòmica, malgrat n'hi pugui haver també supeditada a l'objecte social no lucratiu.
    - En aquests casos, la fórmula que més encaixa és la fundació

Serà convenient tenint en compte i consideració els diferents actors i agents que operen entorn la iniciativa, tingui format jurídic o no. Ens referim als anomenats grups d'interès (*stakeholders*), amb els quals serà vital socialitzar i compartir la missió, visió i valors del projecte/entitat, des de la transparència, els espais de participació, etc. Aquests actors poden jugar rols diferents dins els projecte,

enriquint-lo, contribuint a la co-creació, finançant-lo, fent-ne difusió i donant-li suport en general per a la seva sostenibilitat.

Serà important, doncs, identificar i definir els rols de persones treballadores, persones usuàries, beneficiàries, sòcies, clientes, proveïdores, co-creadores, finançadores, administracions públiques relacionades, donants, fundadores, voluntàries, la sectorial o sector d'actuació, entitats referents, entitats adherides, els òrgans de govern de la pròpia entitat, etc.

En aquest sentit, remarquem el viatge que poden experimentar les persones que són clientes d'un projecte socioeconòmic fins a arribar-ne a ser sòcies (en qualitat de consumidores o col·laboradores). El nivell d'implicació i pertinença pot variar en el perfil de les usuàries.

A nivell societari, el mateix pot passar en el cas de persones treballadores assalariades, que arribin a adquirir una condició de sòcia, reconeixent la seva participació en l'activitat i amb més compromís vers el projecte/organització.

En resum, les principals característiques comparades d'aquestes fórmules que donen resposta als factors motivacionals d'emprendre una activitat:

Forma Jurídica	Autònoma	Societat Limitada (SL)	Cooperativa (SCCL)	Associació	Fundació
Núm mín. Sòcies	1	1	2+1 10	3	1
Factor fonamental	0	0	0	0	0
Tipologies	0	0	0	0	0
Capital mínim inicial	0	3000	3000	0	30000 indefinida 15000 temporal
Responsabilitat	0	0	0	0	0
Òrgans de govern	La mateixa persona	Junta Accionistes, Consell d'Administració o administradora única	Assemblea General, Consell Rector	Assemblea General, Junta Directiva	Patronat, Protectorat (control GenCat)
Presa de de-	La mateixa per-	% capital	1x1	1x1	Patrons

cisions (vot)	sona		(activitat cooperati-vitzada)	(ponderació)	
Reserves	no	Opcional (SLL oblig. 10%/ any fins 20% K)	Mín.20%FRO+10%FEPC (+reserva ESAL)	Tot	Tot
Distribució de resultats econòmics	tot	Dividends segons % capital	Retorn segons activitat cooperativitzada	Reinversió	Reinversió
Fiscalitat / impostos	IRPF	Règim general	Règim especial	Règim general, mínims (especial reconeixement utilitat pública)	Règim especial

De les diferents fórmules societàries esmentades podem fer-ne diferents classificacions:

Segons si es tracta de societats de capital o bé societats on el capital de les sòcies no és el factor fonamental. Sol coincidir en què les societats on el factor productiu és el capital són fórmules jurídiques pensades per dur a terme una activitat de caràcter empresarial; i, d'altra banda, les societats de no capital solen ser fórmules no empresarials, amb una excepció remarcable: les cooperatives.

	Societats de capital/mercantils	**Societats de no capital**
Fórmules empresarials	Societat limitada, anònima, laboral	Societat cooperativa
Fórmules no empresarials		Associacions, fundacions

En les fórmules societàries de l'economia social, podem diferenciar entre les que basen la seva governança en participació activa de les seves membres independentment del capital aportat (si es que n'han aportat); de les societats que no es regeixen per aquest principi democràtic.

	Democràtiques	**No democràtiques**
Fórmules de l'economia social	Associació, societat cooperativa	Fundació, societat laboral

Les cooperatives són fórmules empresarials de l'economia social, doncs, en què el seu factor fonamental no és el capital, al qual no es remunera segons beneficis, sinó que aquest esdevé només un instrument al servei de les persones i llur activitat cooperativitzada. És a dir, que la persona se situa al centre de l'empresa, essent determinant la seva participació activa per a la governança sota els principis democràtics «d'una sòcia, un vot», i veient-se recompensada la seva activitat a la cooperativa de forma proporcional a aquesta activitat (treball, consum, ús de serveis, aportació de producte...) i no en proporció al capital aportat.

Les iniciatives del procomú comparteixen principis i valors del què anomenem economia social i solidària (ESS) que és un concepte i alhora una pràctica en construcció, però en la que hi ha cert consens en la multidimensionalitat del concepte que recolliria almenys tres dimensions complementàries:

- La dimensió teòrica com a paradigma alternatiu sobre l'economia i que parteix de la crítica al capitalisme.

- La dimensió de proposta política de transformació social i, per tant, de moviment social emancipador.
- Una dimensió més enfocada a definir un tipus específic de pràctiques organitzatives i empresarials per satisfer necessitats que busca funcionar amb lògiques diferents de les de les empreses mercantils tradicionals.

L'ESS és el conjunt de pràctiques socioeconòmiques de tota mena, formals o informals, individuals o col·lectives, que:

- Prioritzen la satisfacció de les necessitats dels seus membres i/o d'altres persones per sobre del lucre, que ha de ser limitat o inexistent.
- Quan són col·lectives, la propietat també ho és i la gestió és democràtica, entesa aquesta des de la participació de les persones involucrades en el projecte.
- Desenvolupen la seva activitat des del compromís ambiental i social. Actuen orientades per valors com l'equitat, la solidaritat, la sostenibilitat, la participació, la inclusió i el compromís amb la comunitat i, per tant, actuen minimitzant els impactes negatius i amb voluntat de canvi social.
- Són independents respecte als poders públics

No existeix encara una normativa explícita per a aquest concepte, però sí una Llei d'economia social que comparteix bona part dels principis esmentats: la Llei 5/2011, de 29 de març, d'Economia Social, que en el seu article 2 defineix el concepte com:

> "S'anomena economia social el conjunt d'activitats econòmiques i empresarials, que en l'àmbit privat porten a terme aquelles entitats que, d'acord amb els principis recollits en l'article 4, persegueixen bé l'interès col·lectiu dels seus integrants, bé l'interès general econòmic o social, o tots dos alhora". Art 2. Llei 5/2011, de 29 de març, d'Economia Social

Els principis de l'article 4 de la Llei van en la línia dels postulats de l'ESS.

Pel que fa a les iniciatives de l'ESS, es tenen en compte també altres criteris que van més enllà de les formes jurídiques definides en la Llei (transcendeix la llei d'economia social del 2011), perquè s'inclouen economies comunitàries, societats limitades amb molt compromís social, inclús persones autònomes... En la producció, la comercialització, el consum, el crèdit, les cures o la distribució d'excedents, l'ESS afronta la resolució de necessitats col·lectives des d'una doble vessant:

- La socioempresarial: estructures professionalitzades combinades amb principis de propietat col·lectiva i gestió democràtica (les cooperatives, societats laborals, associacions i fundacions amb activitat econòmica, empreses d'inserció, centres especials de treball, mutualitats, algunes societats mercantils...).
- La comunitària: fórmules amb un alt grau de participació que, tot i el seu menor volum econòmic, contribueixen a la creació d'un vincle social imprescindible per a la sostenibilitat de la vida (economies comunitàries com bancs del temps, monedes socials, grups de consum, grups de criança, xarxes i fires d'intercanvi, horts urbans; el treball col·laboratiu a internet, els pressupostos participatius...).

Per tant, en les iniciatives del procomú es poden donar una **multiplicitat de fórmules** i, sovint, una combinació o **hibridació** d'aquestes i que tenen un impacte en la seva gestió i governança.

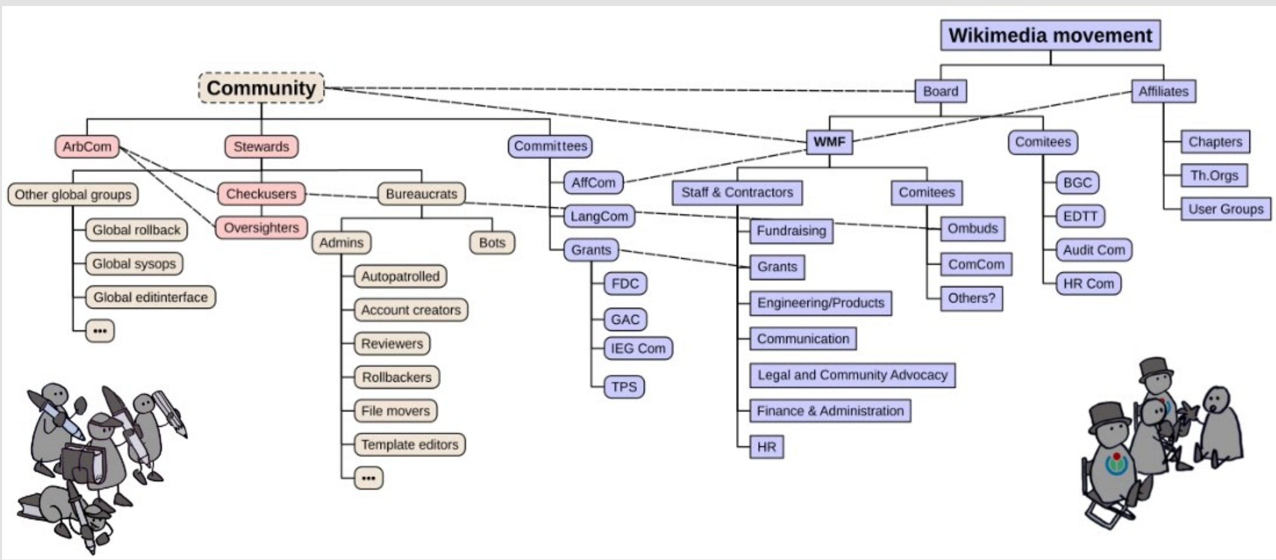
El cas Wikimedia i Wikipedia

La coneguda Viquipèdia, la enciclopèdia d'abast mundial on les lectores poden editar per incorporar i millorar coneixement i compartir-lo de forma desinteressada, es caracteritza per:

- estar formada per **comunitats de persones organitzades per projectes**, els quals es poden crear en qualsevol llengua sempre que hi hagi una comunitat de persones «editores» disposades a fer-ho
- tenir **continguts lliures**
- ésser bastida sobre ***software* lliur**e
- estar estructurada en diverses entitats jurídiques

En la intersecció de projecte (Wikipedia, Wikisource, Wiccionari, etc.) i llengua hi ha una comunitat que produeix continguts i normes.

L'estructura organitzativa a la plataforma (per produir continguts) difereix de l'estructura organitzativa i institucional del moviment, però estan interconnectades.

La **Fundació Wikimedia**, oficialment coneguda en anglès Wikimedia Foundation, Inc. és una entitat sense ànim de lucre amb seu als EUA. És l'**organització matriu** de diferents projectes col·laboratius («wiki») on el més conegut és Wikipedia (Viquipèdia). Opera amb un diversos projectes col·laboratius i enciclopèdics, on la fundació és responsable del manteniment tècnic però el contingut és produït per un moviment (la comunitat) de persones escriptores voluntàries. Els projectes s'organitzen a partir d'**associacions locals** i són **accessibles** per a qualsevol a través d'internet i **sense restriccions** econòmiques ni quotes d'accés.
Els ingressos de la fundació provenen de les donacions i també mitjançant les campanyes de captació a través dels mateixos projectes locals.

Especialment, l'àmbit cooperatiu pot albergar també multiplicitat d'actors en una forma jurídica, donant joc a diferents necessitats, rols i aportacions:

- Cooperatives integrals
- Cooperatives (no de treball associat) amb sòcies de treball
- Cooperatives amb sòcies col·laboradores
- Projectes d'intercooperació: cooperatives de 2n grau, grups cooperatius, cooperatives de serveis

El cas Vanwoow

Vanwoow és una **cooperativa integral** formada per sòcies treballadores i sòcies consumidores /usuàries. S'acull a la Llei 12/2015 de Cooperatives de Catalunya en tant que societat cooperativa catalana limitada (SCCL).
És la primera Plataforma Social i Col·laborativa de turisme responsable i sostenible que dinamitza municipis contra la despoblació. Esdevé una alternativa per al turisme itinerant amb centenars de pernoctes i experiències amb un objectiu social, i es caracteritza per fomentar la participació i decisió a través de la plataforma.

La cooperativa està formada per diferents tipologies de sòcies:

- un nucli principal de persones impulsores i, alhora, sòcies treballadores que desenvolupen la seva activitat professional en el marc de la cooperativa
- un gruix de sòcies usuàries que accedeixen als serveis i productes de la cooperativa, les experiències en l'entorn rural, les pernoctes, les activitats...
- un conjunt de sòcies col·laboradores format per proveïdores d'experiències, entitats diverses que comparteixen objectius, administracions locals, etc., que ajuden al desenvolupament de l'objecte social i missió de la cooperativa.

Com a cooperativa integral, per tant, que integra diferents tipologies de sòcies en una mateixa organització, Vanwoow reflexa en els seus estatuts els drets i deures de cada tipologia.
Els estatuts socials de les cooperatives integrals han de determinar els següents elements:
a) Per a cadascuna de les activitats econòmiques o socials, els drets i les obligacions, tan polítics com econòmics, per a les diferents tipus de sòcies.
b) Els criteris de relació proporcional entre les sòcies de cadascuna de les activitats econòmiques o socials pel que fa als drets i les obligacions socials, tant polítics com econòmics.
c) L'atribució d'un vot plural o fraccionat, en la mesura que això sigui necessari per a mantenir les proporcions que, pel que fa al dret de vot a l'assemblea general, hagin establert per a cada tipologia de sòcies, en relació a la seva activitat econòmica.
En els òrgans socials de les cooperatives integrals hi ha d'haver sempre una representació de les diferents activitats dutes a terme per la cooperativa, per tant, de les diferents classes de sòcies particpants.

A més, Vanwoow, **promou la participació** de les diferents sòcies a partir d'establir perfils diferents d'implicació en el projecte, **amb dedicacions al projecte més enllà de la pròpia condició de sòcia**. Per exemple, hi ha sòcies usuàries que tenen un rol de testejar serveis, d'altres de fer de captadores de noves experiències, d'altres d'enllaç territorial, etc. D'aquesta manera, la comunitat Vanwoow pot participar en múltiples tasques per a la dinamització del turisme responsable i actuar contra la despoblació del món rural.

El cas Cercles.coop

Cercles.coop és un **repositori de recursos digitals** elaborat per facilitar la preparació, convocatòria i realització de reunions societàries virtuals de les cooperatives i les federacions de cooperatives, principalment, però també a empreses i organitzacions de l'economia social que tinguin incorporats en els seus òrgans socials processos de participació.
Neix com a fruit de la **intercooperació entre cooperatives** i les Federacions de cooperatives per continuar desenvolupant els processos participatius societaris en un context de pandèmia causada per la COVID-19, quan el desenvolupament tradicional de les reunions dels òrgans socials de les cooperatives s'ha vist alterat. Ara, les reunions i actes presencials s'han hagut de substituir, en la majoria de casos, per reunions i actes virtuals. En aquest sentit, la pròpia llei de cooperatives 12/2015 i els decrets excepcionals publicats estableixen un marc jurídic per celebrar reunions societàries virtuals encara que els estatuts no ho prevegin.
La importància de les tecnologies en la gestió societària de la cooperativa permet que aquesta millori, la faci més sostenible, més emprenedora i més **democràtica**. Així, malgrat la pandèmia, s'ha obert l'oportunitat d'accelerar la digitalització d'un dels pilars bàsics de la dimensió cooperativa que és la democràcia interna i, per tant, la participació de les sòcies en la governança.
Amb un treball conjunt entre l'equip jurídic de la Confederació de Cooperatives de Catalunya, les Federacions de cooperatives i proveïdores tecnològiques s'ha elaborat un repositori de recursos digitals, ajustats a la legislació vigent integrat per:

- Guia i recomanacions jurídiques per preparar, convocar i celebrar reunions societàries virtuals de les cooperatives.
- Guia i recomanacions tecnològiques per fer videoconferències i garantir la participació de les sòcies, elaborada amb **Github**, una Plataforma col·laborativa per crear projectes oberts d'eines i aplicacions.
- **Plataforma de votació digital** i el corresponent manual d'ús, elaborada amb **Decidim**, una Plataforma participativa de codi obert per a administracions i organitzacions.

Tots els recursos de Cercles.coop estan elaborats amb **codi lliure i obert**. Estan **dissenyats i preparats per ser utilitzats de manera autogestionada**. S'ubiquen **en un servidor compartit** per a totes les cooperatives i de manera mancomunada es contribueix a l'economia d'escala i la sostenibilitat.
Per a l'elaboració de la Plataforma de votació digital, s'ha partit prenent de base la Plataforma Decidim (portal de participació ciutadana adreçat a administracions públiques i organitzacions) impulsat per l'Ajuntament de Barcelona i la Unió Europea i que ja està utilitzant organitzacions i institucions com ara: Generalitat de Catalunya, UNED, Universitat de Bordeus, el Govern de la Ciutat de Mèxic, La Metròpoli europea de Lille, l'Ajuntament de Pamplona, entre d'altres. És una plataforma elaborada amb codi lliure que compte amb un seguit de *partners* que permanentment hi apliquen millores i novetats.
Concretament, la plataforma de votació virtual Cercles.coop incorpora els components de Decidim que permeten programar reunions societàries (consultes) amb algunes adaptacions i components nous associats per garantir la validesa jurídica de la votació virtual. En concret, s'ha incorporat un component que permet gestionar el cens virtual de socis de la cooperativa, gestionar el vot ponderat en aquelles cooperatives que el tenen integrat en llurs estatuts i també el vot delegat. Així mateix, s'han incorporat millores en la verificació de registre i autentificació d'usuàries en dos passes via email i sms, diferenciant aquelles sòcies que fan consultes a la plataforma d'aquelles que realment estan participant en el procés de votació amb la finalitat que no hi hagi disrupcions ni alteracions en el quòrum.
A més, per facilitar la preparació i desenvolupament de les reunions societàries a la plataforma de votació, s'ha creat un ecosistema d'empreses tecnològiques capacitades per oferir serveis i assessorament tècnic a aquelles cooperatives i organitzacions que ho necessitin. Aquestes empreses han participat en la creació de consultes (reunions societàries) i han estat capacitades per fer ús dels nous components, a més esdevenent un grup de partners a través dels quals es detecteran noves necessitats i millores a incorporar.
Cercles.coop s'ofereix com a les cooperatives i organitzacions com un servei pel qual caldrà un copagament per tal de contribuir a la sostenibilitat del projecte.
MetaCercles és la comunitat de Cercles.coop, una comunitat democràtica que gestiona el projecte en totes les seves dimensions. La comunitat està **oberta** a tota cooperativa que vulgui participar en el debat, la proposta i l'execució d'aspectes rellevants de la plataforma, com ara el redisseny de les funcionalitats, els

projectes de millora i els seus usos i possibilitats futures; en la línia de millorar els recursos oberts, flexibles i dinàmics per adaptar-los amb facilitat als canvis normatius i perquè cada cooperativa o organització pugui adaptar-los en funció de les seves necessitats.

L'associació

Segons la Llei 4/2008, del 24 d'abril, del llibre tercer del Codi Civil de Catalunya, relatiu a persones jurídiques sense ànim de lucre, les associacions tenen les següents característiques que les defineixen:

- Són entitats sense ànim de lucre
- Es constitueixen per 3 o més persones (físiques o jurídiques) que posen recursos personals i/o patrimonials,
- Per complir una finalitat d'interès general o particular (només per a les persones sòcies),
- Mitjançant activitats d'acció social, assistència, inclusió social, esportives, culturals, formatives...,
- Dutes a terme majoritàriament de forma voluntària per les pròpies persones sòcies,
- Sota principis i funcionament democràtic (assemblea general de sòcies, que alhora escull una junta directiva)
- Tendeixen a tenir o perseguir una base social àmplia per assegurar-ne el relleu,
- A partir de l'adhesió lliure i voluntària
- No és necessària una aportació de patrimoni inicial
- En cas que tinguin activitat econòmica, serà sempre accessòria o subordinada al compliment de les finalitats sense ànim de lucre, i es destinaran els beneficis a aquest fi.

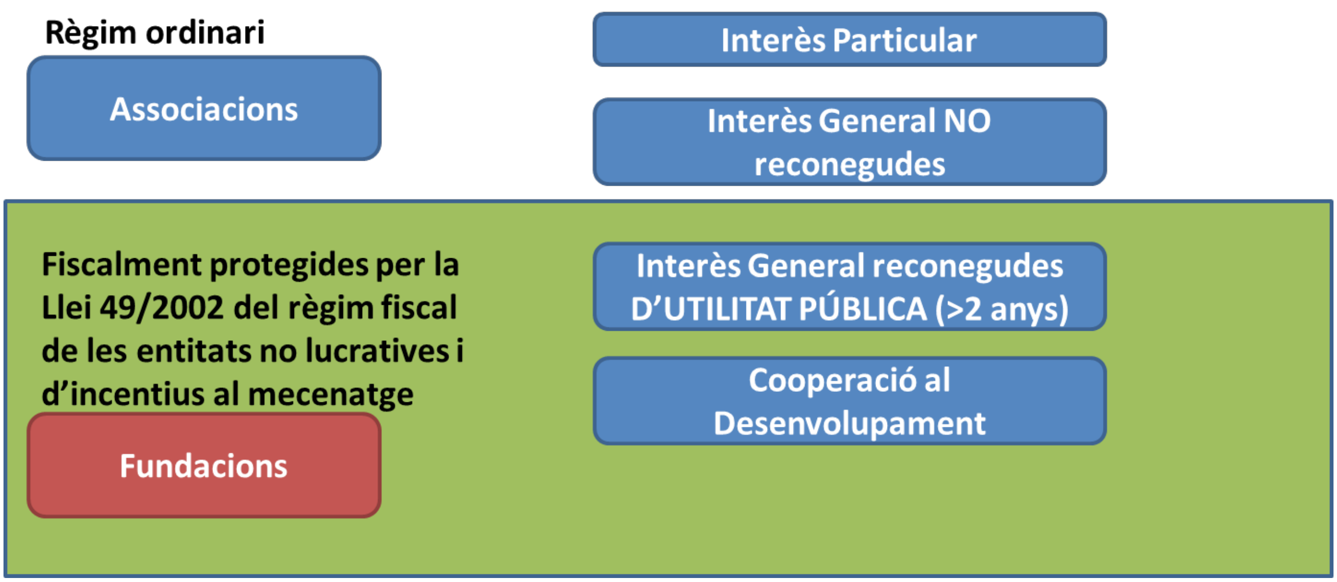
La fundació

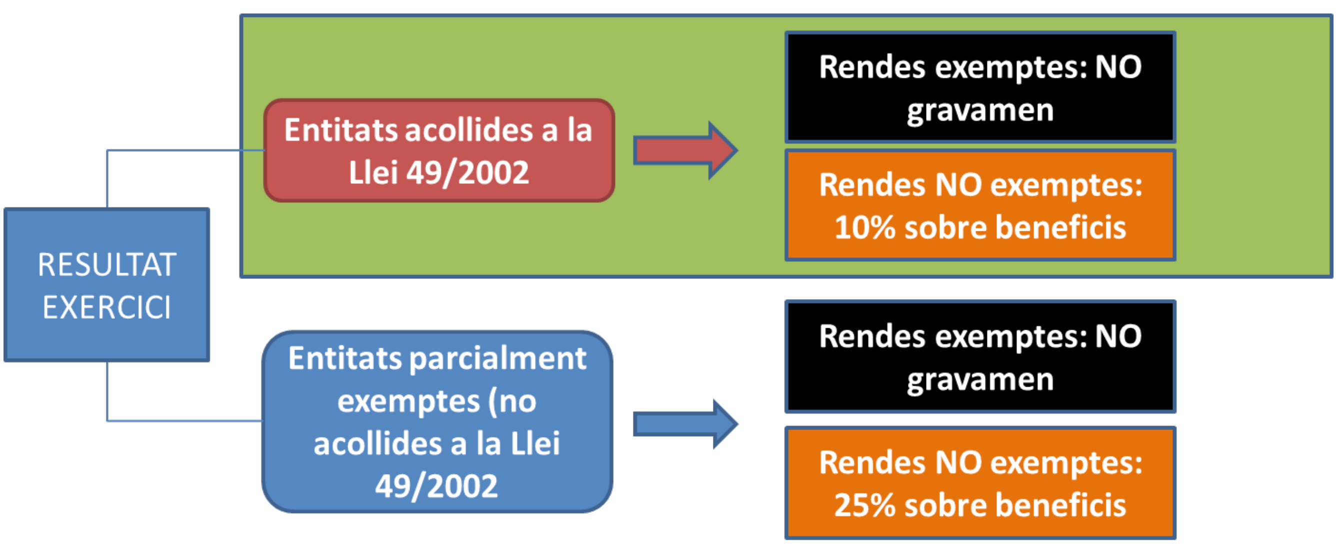
Segons la Llei 4/2008, del 24 d'abril, del llibre tercer del Codi Civil de Catalunya, relatiu a persones jurídiques sense ànim de lucre, les fundacions tenen les següents característiques que les defineixen:

- Són entitats sense ànim de lucre
- La seva finalitat és dur a terme activitats d'interès general (interès comú): culturals, socials, ambientals, esportives, de cooperació al desenvolupament, sanitàries...,
- Per satisfer una necessitat general o quelcom que representi una millora per a la comunitat
- Requereixen d'una o més d'una fundadora,
- Que aporti un patrimoni inicial de 30.000€ (si la fundació té caràcter d'indefinida) o bé 15.000€ (si és temporal, màxim 2 anys)
- S'orienten a la realització d'una finalitat lícita i d'interès general, tenint cura del patrimoni com a mitjà per la consecució dels seus fins

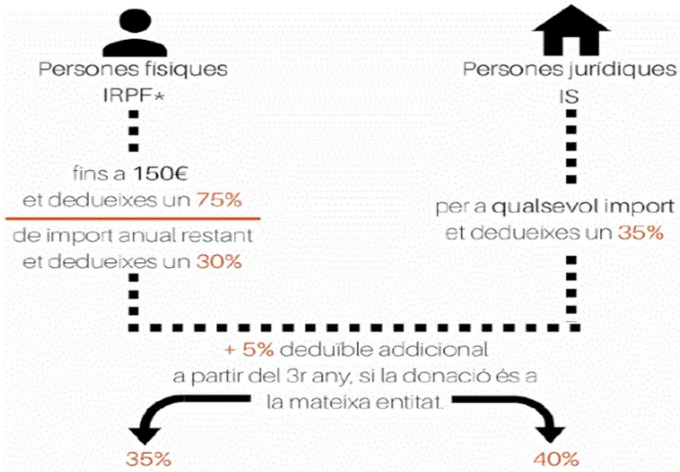
- L'òrgan de govern és el Patronat format per mínim 3 persones (patrones)
- L'òrgan de control és el Protectorat, un òrgan extern representat per l'Administració (Generalitat de Catalunya)
- En la seva àrea de gestió poden delegar a una direcció i/o gerència, amb funcions d'administració
- Poden acollir voluntariat per dur a terme les seves activitats

Fiscalitat de les entitats no lucratives (Llei 49/2002, de 23 de desembre, de règim fiscal de les entitats sense finalitats lucratives i dels incentius fiscals al mecenatge)

Bonificacions del patrocini i mecenatge a les entitats acollides a la Llei 49/2002.

Per a aprofundir en quines són les rendes exemptes caldrà que ens referim a l'article 6 de la Llei 49/2002:

«Estan exemptes de l'Impost de societats les següents rendes obtingudes per entitats sense finalitats lucratives:

1r. Les derivades dels següents ingressos:

a) Els donatius i donacions rebuts per col·laborar en les finalitats de l'entitat, incloses les aportacions o donacions en concepte de dotació patrimonial, en el moment de la seva constitució o en un moment posterior, i les ajudes econòmiques rebudes en virtut dels convenis de col·laboració empresarial regulats en l'article 25 d'aquesta Llei i en virtut dels contractes de patrocini publicitari al fet que es refereix la Llei 34/1998, d'11 de novembre, General de Publicitat.

b) Les quotes satisfetes pels associats, col·laboradors o benefactors, sempre que no es corresponguin amb el dret a percebre una prestació derivada d'una explotació econòmica no exempta.

c) Les subvencions, excepte les destinades a finançar la realització d'explotacions econòmiques no exemptes.

2n. Les procedents del patrimoni mobiliari i immobiliari de l'entitat, com són els dividends i participacions en beneficis de societats, interessos, cànons i lloguers.

3r. Les derivades d'adquisicions o de transmissions, per qualsevol títol, de béns o drets, incloses les obtingudes en ocasió de la dissolució i liquidació de l'entitat.

...»

> Article 110. Rendes exemptes. (Ley 27/2014, de 27 de noviembre, del Impuesto sobre Sociedades)
>
> Seran exemptes les següents rendes obingudes: «*Las que procedan de la realización de actividades que constituyan su objeto o finalidad específica, siempre que no tengan la consideración de actividades económicas. En particular, estarán exentas las cuotas satisfechas por los asociados, colaboradores o benefactores, siempre que no se correspondan con el derecho a percibir una prestación derivada de una actividad económica.*»

Les cooperatives

El cooperativisme es pot dir que representa el «nucli dur» de l'economia social i solidària (ESS), entrellaçant-se al llarg de la història amb la gestió dels comuns, i que sorgeix de forma més generalitzada a mitjans del segle XIX estenent-se ràpidament per tota Europa i gairebé el món sencer. El cooperativisme sorgeix com a resposta a un model productiu basat en el capital i l'explotació de recursos (també humans) que genera grans desigualtats socials, en una època on no existeixen les prestacions socials per part dels Estats, on també han desaparegut els béns comunals naturals en un procés accelerat i desordenat d'industrialització i urbanització. No és menys cert que una de les principals branques del cooperativisme va lligada al moviment obrer i representa un element emancipador en el treball, el consum, l'accés i la mancomunació de serveis, col·lectivització de mitjans productius, el mutualisme, etc. El procomú i el cooperativisme comparteixen marcs de governança basats en l'autogestió i en la gestió col·lectiva.

Segons l'Aliança Cooperativa Internacional, l'organtizació a nivell mundial representativa del cooperativisme, defineix la cooperativa com:

«Una associació **autònoma** de persones que s'han agrupat **voluntàriament** per satisfer les seves necessitats i aspiracions **econòmiques**, **socials** i **culturals** comuns**,** a través d'una empresa de **propietat conjunta** i de **gestió democràtica»**

Pel que posa les persones i les seves necessitats al centre, objectiu de l'economia = satisfer les necessitats de les persones. L'empresa, doncs, esdevé el mitjà per dur-ho a terme, una empresa que serà de propietat conjunta entre les persones que hi participin i que es gestionarà igualment de forma col·lectiva i sota principis democràtics.

Les cooperatives són empreses que posen les necessitats de les persones per davant de les del capital. De fet, el factor fonamental d'aquest model empresarial no és el capital, sinó l'activitat que cooperativitzen les persones sòcies. La seva estructura societària, els seus òrgans de decisió i participació, el seu funcionament i el repartiment d'excedent (en cas que n'hi hagi) no depenen del capital aportat, sinó que responen a la màxima d'una persona un vot, i en la proporcionalitat de l'activitat aportada a la cooperativa (l'activitat cooperativitzada), sigui de treball, de consum, producte, serveis... Les cooperatives interactuen en compromís amb la societat, amb la sostenibilitat i l'orientació a les persones, al territori, a la inclusió, a l'equitat en el treball. Representen una nova oportunitat per a una economia més social i solidària.

Per tant, en general, les **finalitats** de les cooperatives són:

- La satisfacció de les necessitats de les persones sòcies.
- La generació d'una comunitat de persones.
- L'acció col·lectiva a través de la cooperació.

Per assolir aquestes finalitats, les cooperatives es regeixen per uns principis i valors establerts per l'AliançaCooperativa Internacional (ACI), l'organització mundial del moviment cooperatiu.

Els **valors cooperatius** són:

- En referència a la sobirania de les persones: AUTOAJUDA, DEMOCRÀCIA, RESPONSABILITAT
- En referència a la relació entre persones: IGUALTAT, EQUITAT
- En referència a l'ètica organitzativa: HONESTEDAT, TRANSPARÈNCIA, RESPONSABILITAT, PREOCUPACIÓ PELS ALTRES

L'organització, el benefici econòmic i l'eficiència són elements instrumentals al servei de les finalitats i dels valors cooperatius. Els principis són pautes mitjançant les quals les cooperatives posen en pràctica els seus valors i assoleixen les seves finalitats. Els principis proporcionen normes de conducta, restringeixen certes accions i n'estimulen altres; qualsevol llei reguladora de les cooperatives d'arreu del món ha d'obligar la seva aplicació.

Els principis que inspiren la pràctica cooperativa són:

1r principi: Participació voluntària i oberta

Les cooperatives són organitzacions voluntàries, obertes a totes les persones capacitades per utilitzar els seus serveis i amatents a acceptar les responsabilitats de ser sòcies, sense discriminació per motius de sexe, raça, situació social, política o religiosa.

2n principi: Gestió democràtica

Les cooperatives són organitzacions gestionades democràticament per les persones sòcies, que participen activament fixant les seves polítiques i prenent decisions. Els homes i les dones triats per representar i gestionar les cooperatives són responsables davant la resta. A les cooperatives de primer grau, s'exerceix la igualtat de vot (una persona, un vot). Les cooperatives d'altres graus s'organitzen també de forma democràtica.

3r principi: Participació econòmica de les persones sòcies

Les persones sòcies contribueixen equitativament al capital de les seves cooperatives i el gestionen de forma democràtica (almenys part del patrimoni social és normalment propietat comuna de la cooperativa). Acostumen a rebre una compensació, si n'hi ha, limitada al capital lliurat com a condició per ser persona sòcia. Assignen els excedents a tots o alguns d'aquestes fins: el desenvolupament de la seva cooperativa possiblement mitjançant l'establiment de reserves, part de les quals, almenys, no serien repartibles; el retorn a les persones sòcies en proporció a les seves operacions amb la cooperativa, i el suport a altres activitats aprovades per les persones sòcies.

4t principi: Autonomia i independència

Les cooperatives són organitzacions autònomes d'autoajuda, gestionades per les persones sòcies. Si signen acords amb altres organitzacions, incloent-hi els governs, o si aconsegueixen capital d'altres fonts externes, ho fan en termes que asseguren el control democràtic per part de les seves persones sòcies i mantenen la seva autonomia cooperativa.

5è principi: Educació, formació i informació

Les cooperatives proporcionen educació i informació a les persones sòcies, els representants elegits, els càrrecs directius i els treballadors que puguin contribuir de manera eficaç al desenvolupament de l'organització. Informen el públic, especialment la joventut i els líders d'opinió, de la naturalesa i els beneficis de la cooperativa.

6è principi: Cooperació entre cooperatives

Les cooperatives serveixen les persones sòcies de la manera més eficaç possible i enforteixen el moviment cooperatiu treballant conjuntament mitjançant estructures locals, nacionals, regionals i internacionals.

7è principi: Interès per la comunitat

Les cooperatives treballen per aconseguir el desenvolupament sostenible de les seves comunitats mitjançant polítiques aprovades pel seu teixit social.

Les principals classes de cooperatives a Catalunya són:

Classe de cooperativa	Objecte i activitat
Consumidores i usuàries	• lliurament de béns o la prestació de serveis per al consum directe de les persones sòcies.
Habitatge	• promoure l'accés a l'habitatge de les persones que en són sòcies, amb voluntat d'oferir preus assequibles i diverses opcions d'adquisició: propietat, dret d'ús, etc.
Serveis	• associen persones físiques o jurídiques titulars d'activitats econòmiques, professionals o artistes amb la finalitat d'adquirir conjuntament subministraments i serveis o d'emprendre operacions destinades a la millora econòmica i tècnica.
Treball	• associen, com a mínim, dues persones físiques que, mitjançant el seu treball, es proposen produir béns o prestar serveis per a terceres persones.
Agràries	• associen titulars d'explotacions agràries per tal de gestionar en comú la seva producció, la maquinària, i la transformació i venda de la seva producció.
Ensenyament	• tenen com a finalitat organitzar qualsevol mena d'activitat escolar o docent. Poden estar formades per la lliure associació de pares, mares, alumnat i docents.
Integrals	• quan integren, en una única cooperativa, finalitats diferents, per exemple, treball i consum.

També podem classificar les cooperatives segons l'objecte i la finalitat de l'activitat cooperativitzada per les persones sòcies, des d'una perspectiva del grup promotor que les impulsa. Així, les cooperatives seran d'un tipus o un altre:

OBJECTIU	CLASSE/TIPUS DE COOPERATIVA	CARACTERÍSTICA PRINCIPAL
Realitzar una activitat empresarial posada en marxa en comú per persones emprenedores prestant el seu treball.	Cooperativa de treball associat, d'ensenyament (mestres), sanitàries (personal sanitari).	Empreses formades per 3 persones físiques (poden iniciar amb 2) còcies) que presten el seu treball per produir béns o prestar serveis a tercers.
Cooperar entre diferents empreses/empresaris.	Cooperatives de serveis, de transportistes, agràries o marítimes.	Associen persones físiques o jurídiques titulars de negocis per compte propi, amb l'objectiu d'emprendre activitats i operacions que millorin les seves explotacions o activitats professionals.
Compartir activitats de consum, ús, compra i aprovisionament impulsades per grups de persones.	Cooperatives de consumidors i usuaris, d'habitatge, d'ensenyament (pares i mares), de crèdit, d'assegurances o sanitàries (usuaris).	Agrupació de persones, amb l'objectiu de lliurar béns o prestar serveis per al consum directe dels socis o familiars. En cas d'habitatges, l'objecte és procurar a preu de cost habitatges als seus socis, organitzant-ne l'administració i la conservació.
Desenvolupar diverses finalitats i activitats unificades en una sola cooperativa de primer grau, generalment activitats de prestació de treball i de consumidors i usuaris. essencials de les cooperatives de les classes corresponents	Cooperatives integrals, que poden rebre la denominació de cooperatives rurals si l'objectiu és la promoció i millora del medi rural.	Les diverses activitats han de tenir les característiques i complir les obligacions
Cooperar entre empreses i cooperatives, o només entre cooperatives. amb l'objecte de completar, reforçar o coordinar activitats de les empreses membres.	Cooperatives de segon grau (que poden rebre també la denominació de *grups cooperatius*) o convenis d'intercooperació.	En el cas de les cooperatives de segon grau: agrupació d'un mínim de 2 empreses, una d'elles cooperativa,
Dur a terme activitats de caràcter social o d'atenció a les persones.	Cooperatives d'iniciativa social sense afany de lucre.	Aquelles cooperatives que tenen per objecte la inserció laboral o integració de col·lectius amb risc d'exclusió, o la defensa de drets socials o cobertura de necessitats ateses insuficientment pel mercat. Poden establir la participació de voluntaris en la consecució de l'objecte social.

Aprofundim en un concepte que hem comentat anteriorment, la hibridació de necessitats i col-lectius. En el cas de les cooperatives, la fórmula de cooperativa integral permet incorporar en

una mateixa estructura jurídica les diferents activitats econòmiques i socials pròpies de diferents classes cooperatives. Les integracions més corrents de classes de les cooperatives integrals solen ser:

- Consumidors i usuaris + Treball associat
- Cooperatives d'ensenyament (consumidors i usuaris + treball associat)
- Habitatge + Consumidors i usuaris
- Agràries + Consumidors i usuaris
- Consumidors i usuaris + Serveis

Hauran de determinar els següents elements:

a) Per a cadascuna de les activitats econòmiques o socials, els **drets i les obligacions**, tan polítics com econòmics, per als diferents tipus de sòcies.

b) Els **criteris de relació proporcional** entre les sòcies de cadascuna de les activitats econòmiques o socials pel que fa als drets i les obligacions socials, tant polítics com econòmics.

c) Potestativament, **l'atribució d'un vot plural o fraccionat**, en la mesura que això sigui necessari per a mantenir les proporcions que, pel que fa al dret de vot a l'assemblea general, hagin establert per a les sòcies de cada activitat econòmica.

En els **òrgans socials** de les cooperatives integrals hi ha d'haver sempre una **representació de les diferents activitats** dutes a terme per la cooperativa.

Altres fórmules o combinacions en l'àmbit cooperatiu que no alteren la classe cooperativa, però sí la seva composició en quant a sòcies, també poden ser:

- Cooperatives de treball que deixen de parlar de «clientela» perquè integren les persones usuàries com a sòcies: per exemple la cooperativa de salut COS o L'Economat Social.
- Cooperatives de consumidores i usuàries o de serveis amb sòcies de treball: per exemple la cooperativa de serveis financers Coop57 o Abacus.

Els òrgans de govern que, per Llei, com a mínim han de governar la cooperativa són:

L'Assemblea General: agrupa totes les sòcies i és l'expressió de la voluntat col·lectiva. Una persona, un vot (o bé vot plural ponderat segons la participació en l'activitat cooperativitzada). Participació activa: no basada en el capital.

L'assemblea general Ordinària:

- Mínim: un cop a l'any, després 6 mesos tancament de l'exercici econòmic.
- Objecte: examen de la gestió del consell rector, aprovar els comptes i els balanços de l'exercici, i acordar la distribució dels excedents o imputar les pèrdues.
- Establir les línies estratègiques de la cooperativa

- Escollir càrrecs, acordar reglaments de règim intern...

Es poden realitzar altres assemblees generals que, en tot cas, tindran el caràcter d'Extraordinàries. A banda, a les cooperatives d'una determinada dimensió, tant social com territorial o sectorial es poden preveure la celebració de diverses Assemblees Preparatòries, l'objectiu de les quals serà tractar l'ordre del dia de l'Assemblea General de Segon Grau i designar les persones sòcies que hi han d'assistir.

El **Consell Rector** és l'òrgan de govern i representació de la cooperativa que, com a mínim, ha de tenir 3 membres: presidència, secretaria i vocalia. (En cooperatives de 2 sòcies, presidència i secretaria). Ha de reflectir la diversitat de tipus de sòcies, centres de treball o seccions que pugui tenir la cooperativa. Els seus membres són elegits per l'assemblea general per un període de màxim 5 anys, i poden ser reelegits consecutivament una sola vegada (cas general).

En un marc on se situa cada vegada més el coneixement com a factor principal, la capacitat d'activar i posar aquest coneixement al servei del projecte empresarial és el que actualment genera valor i capacitat d'innovació. Les tendències que situen la participació i la col·laboració com un element significatiu de la gestió empresarial estan alineades amb la identitat cooperativa.

Les cooperatives suposen una alternativa a la concepció tradicional de les relacions econòmiques, ja que es basen en la democràcia econòmica i la propietat col·lectiva, la satisfacció de les necessitats de les persones més enllà del lucre econòmic. L'entorn actual demana passar d'una visió mecànica del fet empresarial a una concepció més orgànica, que faciliti el desenvolupament, la capacitat de resposta i la flexibilitat del projecte cooperatiu tant cap a dins com en relació amb el seu entorn i context. El model cooperatiu suposa posar veritablement la persona en el centre de l'empresa, les seves capacitats, els seus interessos i necessitats; facilitant un espai per a la participació i l'autonomia que possibiliti la intel·ligència col·lectiva, la proactivitat, etc.

VISIÓ MECÀNICA	VISIÓ ORGÀNICA
Línia jeràrquica única com a principal forma de coordinació	Moltes formes de coordinació
Distinció clara entre els àmbits operatiu i directiu	Flexibilitat de rols
Cerca de l'eficàcia mitjançant l'especialització	Cerca l'eficàcia mitjançant l'adequació dels perfils i capacitats
Cerca de l'homogeneïtzació personal	Acceptació de l'heterogeneïtat
Èmfasi de coherència a priori	Èmfasi de la convergència a posteriori
Comunicació vertical	Comunicació horitzontal
Predomini de procediments	Predomini d'ajustaments mutus
Estabilitat com a font principal d'eficàcia	Canvi com a font principal d'eficàcia

Més enllà dels òrgans de govern formals, l'organització de la governança de societats, en aquest cas cooperatives, tendeix a eixamplar els espai de participació i presa de decisions segons aquesta visió més orgànica de l'empresa. Així es tindran en compte equips de treball més operatius o espais de decisió més estratègics segons les necessitats de l'entitat i de l'activitat.

Equips de treball: cèl·lules bàsiques productives, integrades per persones amb múltiples coneixements, experiències, capacitats, habilitats i actituds. Integrar aquestes cèl·lules amb persones amb perfils polivalents en les organitzacions permet formar equips de treball:

- Més ràpids i flexibles per detectar deficiències i resoldre problemes
- Afavoreix satisfacció de les treballadores (motivació)
- Facilita l'aprenentatge
- Potencia implicació en el treball i en l'organització
- Millora la qualitat dels serveis / productes
- Difon la cultura de l'organització

Així mateix, els **equips estratègics** serien les cèl·lules bàsiques de preparar el futur de l'organització, orientats a:

- Millora de producte o procés, o creació nous productes / serveis
- Prospecció de nous mercats
- Elaboració de prioritats estratègiques
- Repensar missió, visió, valors
- Potenciar la diversitat de membres (generacional, ideològica, formativa, de feines...)
- Reunions habituals de creativitat, generació d'idees i discussió

Presa de decisions

El mètode de presa de decisions ha d'estar acordat / consensuat pels membres de l'organització i establert formalment en els reglaments, o bé consensuat prèviament a prendre les decisions.

El **mètode de la majoria:** es basa en el vot, la decisió que té més vots. Útil en decisions que no demanen d'un debat intern perquè és un mètode ràpid i queda copsat el posicionament de totes les persones. Abans de prendre la decisió cal que decidim quin tant per cent decanta el vot a favor, la meitat dels vots, la meitat més un, dues terceres parts…

El **mètode del consens** es basa a establir un acord que integri totes les opinions i sentirs del grup perquè totes les persones sentin com a seva la decisió. Per això el primer pas és que tothom exposi el seu posicionament quant al tema. A partir d'aquí, cal emmarcar com se situen pel que fa a aquesta decisió. Pot servir la següent categorització:

- suport: si s'hi està d'acord;
- consentiment: si no es veu clara la decisió però s'està disposat a donar-hi suport;

- apartar-se’n: si no s’hi pot donar suport per motius ideològics però sembla bé que es tiri endavant, però que no es participarà en la implementació
- bloqueig: si no s’accepta la proposta perquè es creu que va en contra dels principis de la l’organització; en aquest cas, la proposta no pot tirar endavant.

El consens demana temps i és una bona oportunitat per reflexionar sobre la feina, els valors i els objectius de l’organització.

Tipus de decisions: estratègiques, organitzatives, operatives

DECISIONS ESTRATÈGIQUES:

- Tenen a veure amb la visió i els objectius. Aconsellable totes les persones involucrades a la cooperativa i que s’hi dediqui tot el temps necessari per explorar diferents escenaris.
- Aconsellable dedicar alguns dies a esbrinar de forma creativa les opcions. Posteriorment una altra sessió a prendre la decisió. Error: dedicar una mateixa sessió a explorar opcions i a decidir, la feina d’explorar requereix creativitat i obertura de possibilitats, i la tasca de decidir: practicitat i tancar possibilitats.
- Important dedicar temps, separar les sessions d’obertura de possibilitats i de tria permetrà que totes les persones tinguin temps personal per meditar sobre el posicionament.

DECISIONS ORGANITZATIVES:

- Tenen a veure amb com ens organitzem. És aconsellable totes les persones involucrades en l’organització prenguin decisió

DECISIONS OPERATIVES:

- Tenen a veure amb tasques quotidianes, sovint poden involucrar només les persones que treballen en un projecte concret o en una comissió determinada. Aclarir, dimensionar i distribuir tasques d’un projecte concret són decisions operatives.

CONSULTIVES:

- Tindrem persones consultades però sense capacitat decisòria? L’organització pot preveure espais de contrast o consulta que, malgrat el resultat no sigui vinculant per al membres de l’organització, poden tenir incidència en la presa de decisions efectiva.

Conclusions

Quan parlem de governança en el marc del procomú estem identificant sobre què hem de deliberar, arribar a acords, prendre decisions, consensuar, obrir a la participació, rebre opinions o aportacions. Sobre quins aspectes societaris, de béns, de repartiment de la propietat o d'excedents, de valor, d'orientació del projecte, de full de ruta, caldrà governar i de quines regles i mecanismes ens dotarem per fer-ho.

Hem vist que el fet que l'accés als procomuns, materials o immaterials, sigui obert determina la **distribució del poder entre la comunitat**, entre molts punts de poder que se sostenen i s'atorguen en condicions de llibertat, un poder per a la comunitat.

El cooperativisme de plataforma i el cooperativisme obert, orientats pels principis cooperatius, advoquen per una **economia col·laborativa més justa socialment i ambientalment**, front als models extractivistes que, en ocasions, aprofiten la «col·laboració entre iguals» (P2P, *peer-to-peer*) per treure'n rendiment al gran capital a base d'externalitzar-ne els costos (socials i ambientals). Així doncs, la col·laboració entre iguals és una oportunitat per construir una economia més social i solidària, però perquè aquesta col·laboració no sigui cooptada i explotada per models de mercat extractivistes, la governança democràtica és clau.

Les **formes jurídiques democràtiques** són el nucli dur d'aquesta economia social i solidària (cooperatives, associacions), però hi ha altres formes jurídiques que «ben governades» també poden donar resposta a projectes del procomú, com per exemple una fundació (p.e. Wikimedia Foundation). La **hibridació entre fórmules** possibilita donar resposta a les diferents realitats i necessitats de la comunitat participant en un projecte, hem vist el cas de Vanwoow; però també és possible l'obertura de formes participatives que incloguin tota la comunitat sense necessitat de ser membres d'una organització (cooperativisme obert).

El llegat del cooperativisme es presenta com una de les fórmules més idònies per donar resposta als projectes del procomú, més enllà dels formalismes legals. Els tipus de temes a abordar per la comunitat aniran dibuixant els **cercles de presa de decisió,** com hem vist amb algunes receptes en el cas d'Enspiral: qui pren decisions? Sobre què pren decisions? (qüestions estratègiques, operatives, organitzatives, de producció...) Com es prenen les decisions? Quins condicionants hi ha en la presa de decisions?

Materials amb llicència: Creative Commons Reconeixement Compartir Igual 3.0-es (CCBYSA)
Vegeu l'acreditació d'autories a la primera pàgina. Per elaborar aquests materials s'han reproduït parts, s'han adaptat o actualitzat altres continguts amb la mateixa llicència o amb una llicència compatible que s'acrediten a continuació.
Obra derivada parcialment de:
Materials de La Comunificadora 4 (femProcomuns i LabCoop, 2019-20) | CCBYSA 3.0-es
Materials dels cursos de cooperativisme de plataforma (femProcomuns-Dimmons-Free Knowledge institute, 2018). | CCBYSA 3.0-es